

Н. Є. Миропольська, Е. В. Белкіна, Н. Г. Мінасян

Художня культура
РОЗРОБКИ УРОКІВ
11 клас

За загальною редакцією Н. Є. Миропольської

Схвалено комісією дисциплін художньо-естетичного циклу
Науково-методичної ради з питань освіти
Міністерства освіти і науки України

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА — БОГДАН

УДК 075.3
ББК 71.05
М64

Рецензенти:
доктор педагогічних наук, завідувач відділу педагогічної естетики та етики
Інституту педагогічної освіти та освіти дорослих АПН України
О. М. Отиц
заслужений вчитель України
Ж. С. Марчук

Схвалено комісією дисциплін художньо-естетичного циклу
Науково-методичної ради з питань освіти
Міністерства освіти і науки України
(*Протокол №2 від 20.02.2010 р.*)

М64 **Миропольська Н. Є., Белкіна Е. В., Мінасян Н. Г.** / За заг. ред. Миропольської Н. Є.
Художня культура. 11 клас. Розробки уроків. —
Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2011. — 188 с. + 8 с. іл.

ISBN 978-966-10-2252-1

У даному виданні висвітлено методику викладання “Художньої культури” (11 клас). Запропоновано різні форми уроків (як традиційні, так й інноваційні) для рівнів стандарту, академічного і профільного.

Для вчителів художньої культури, історії, літератури.

УДК 075.3
ББК 71.05

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 978-966-10-2252-1

© Навчальна книга — Богдан,
майнові права, 2011

Шановні колеги!

Даний посібник підготовлено згідно з навчальними програмами “Художня культура” (стандарт, академічний та профільний рівні).

Вашій увазі пропонуються різні форми проведення уроків художньої культури: традиційні, що передбачають виклад навчальної інформації здебільшого методом лекції; комбіновані, на яких виклад матеріалу поєднується зі спілкуванням та створенням відповідних ситуацій; нетрадиційні, а саме — уроки-мандрівки, уроки-роздуми, уроки-літописи, що розвивають творче мислення учнів, спонукаючи їх до активного пошуку стандартних рішень мистецьких проблем.

Деякі теми мають декілька варіантів подачі. Ви можете обрати найбільш підходящий для вас, або поєднати фрагменти різних уроків, створивши свій особистий.

Автори посібника (практикуючий учитель-методист; викладач ВНЗ, що готує вчителів із художньої культури; науковець — автор програм із художньої культури для 11 класу, затверджених МОН України) намагалися віднайти форми уроків, які б, з одного боку, допомогли якомога цікавіше подати учням матеріал, а з іншого — позначили перспективи, що відкриються перед вчителем не готовим зразком, а стануть рухом його власної думки. Творіть!

Головне в курсі — пробудити в учнів відчуття єдності світових цінностей в усьому їхньому різноманітті.

Матеріал усіх тем може використовуватися й на інших уроках, наприклад, історії, літератури, шляхом введення в них специфічних художніх способів світопізнання, поданих у посібнику.

Щасти вам!

Наталія Миропольська

Зміст

Зміст.....	4
Урок 1. Вступний урок з предмета “Зарубіжна художня культура”.....	5
Розділ. I. Європейська художня культура	11
Урок 2. Греція. Видатні скульптори Греції.....	11
Урок 3. Мандрівка до Афінського Акрополя.....	17
Урок 4. Театр Греції.....	21
Урок 5. Європейська архітектура.....	27
Урок 6. Італія. Італійське мистецтво Відродження.....	35
Урок 7. Франція. Імпресіонізм — нове бачення світу.....	41
Урок 8. Видатні шансонье Франції.....	45
Урок 9. Іспанія. Культура Іспанії. “Золоте століття” іспанського живопису.....	51
Урок 10. Англія. “The Beatles” — внесок у розвиток музичної культури.....	57
Урок 11. Нідерланди. Фламандський та голландський живопис.....	63
Урок 12. Австрія. Мистецтво повсякденного життя. Віденська музична школа.....	69
Урок 13. Чи потрібен нам Моцарт?.....	79
Урок 14. Росія. Російський живопис XIX століття.....	89
Урок 15. Російське мистецтво другої половини XIX століття.....	95
Урок 16. Російський балет.....	103
Арабська художня культура	109
Урок 17. Орнамент у візуальній культурі Ісламу.....	109
Художня культура Індії	113
Урок 18. Місце художньої культури Індії у світі.....	113
Урок 19. Храми Індії.....	121
Урок 20. Музика і танець.....	129
Художня культура Далекого Сходу	135
Урок 21. Значення художньої культури Китаю для Далекого Сходу.....	135
Урок 22. Порцеляна — гордість китайського мистецтва.....	143
Художня культура Америки	151
Урок 23. Мистецтво доколумбової Америки. Процес “змішування культур”.....	151
Урок 24. Музичні ритми Америки.....	157
Урок 25. Простір культури і зустріч у ньому.....	161
Урок 26. Особливості культури Сходу та Заходу.....	169
Зарубіжні митці в Україні	175
Урок 27. “Донбас Арена” — перлина архітектурного дизайну.....	175
Урок 28. Українці у світовому мистецтві.....	179
Додаток.....	183

УРОК 1

Вступний урок із предмета “Художня культура”

Мета: ознайомити учнів із джерелами художньої культури.

Тип уроку: урок-лекція.

Основні поняття та терміни: календар, писальний матеріал, християнство, пам'ятки культури, месопотамська цивілізація.

Обладнання: мультимедіа.

Структура уроку, основний зміст і методи роботи

I. Вивчення нового матеріалу. (Лекція.)

Пропонована до викладу розвідка пов'язана з коротким екскурсом в історію світової культури, передусім торкається такого її провідного явища, як Давній Єгипет, що вніс частку розумового й мистецького поступу у культуру кожного народу.

(Вчителю пропонуємо розпочати виклад матеріалу з розповіді про походження сучасної світової цивілізації, зокрема наголосити, що її витoki йдуть із греко-римського світу, який, у свою чергу, був спадкоємцем культури Давнього Сходу, у створенні якої величезну роль відігравав Єгипет.)

“Осьовий час” — так називається час виникнення світових релігій. Давній Єгипет — це до-осьовий час, а це значить, що жителі Стародавнього царства (приблизно 2800 р. до н.е. — 2250 р. до н.е.) усіма досягненнями у галузі культури в процесі її становлення зобов'язані тільки самим собі.

Єгиптяни зробили величезний крок уперед в обчисленні часу, відмовившись від місячного календаря (рік у місячному календарі складається з 12 місяців, що мають поперемінно 29 або 30 діб. Усього у місячному календарі 354 доби. Для того, щоб перший місяць кожного року припадав на молодик — це одна з вимог місячного календаря — в певні роки до останнього місяця додають додаткові доби. Роки, що мають 355 діб, є високосними. Оскільки місячний рік коротший за сонячний приблизно на 11 діб, то початок місячного року щорічно переходить на будь-який місяць сонячного року). Широкого розповсюдження місячний календар набув у мусульманських країнах. Єгиптяни поділили рік на 12 місяців по 30 днів, додавши до цих 360 днів ще 5 додаткових діб, які

Дата .....

Клас .....

Додатковий матеріал .....

до уроку .....

присвячувалися богам Осірісу (бог сил природи, цар потойбічного світу, чоловік богині Ісіді), Ісіді (богиня плодючості, води й вітру, мореплавання, символ сімейної вірності), Гору (бог мисливства, його зображували у вигляді людини з головою сокола), Сету (уособлення зла; вбивця Осіріса), Нефтіді (дружина бога Сета). Цей єгипетський календар був згодом запозичений Юлієм Цезарем і покладений за основу календарів народів Європи.

Принцип поділу доби на 24 години, що стало надбанням усього людства, — також єгипетський винахід.

Основною причиною, що спонукала жителів Нілу зайнятися спостереженнями за небесними світилами, були виключно практичні потреби. Перш за все, потреба у вдосконаленні календаря виникла у зв'язку з розвитком землеробства.

Величезним внеском Єгипту у світову культуру було **винайдення писального матеріалу**, відомого під назвою папірус. Він виготовлявся з однойменної водяної рослини, яка росла у Нілі та інших внутрішніх водоймищах країни. У давнину папірус був органічним компонентом єгипетського ландшафту, нині ж його можна побачити лише у Каїрському ботанічному саду.

У XIII ст. на Близький Схід через Багдад був завезений китайський папір, який почав витісняти єгипетський папірус. Щоправда в арабському Єгипті папірус залишався писальним матеріалом до IX ст., до того ж виготовлявся він такими ж методами, що і в давнину.

Створення єгипетськими переписувачами 24-х знаків, що відповідають 24 приголосним звукам їхньої мови, було досягненням, яке містило в собі величезні можливості для прогресу людства. **Алфавітна система** позбавила людей складних, громіздких систем ієрогліфічного багатозначного письма і тим самим набагато полегшила засвоєння досягнень світової цивілізації. Вона стала могутнім стимулом подальшого розвитку і розповсюдження культури.

Тривалий час ієрогліфи не піддавалися вивченню європейським вченим. Тепер їх читають вільно. Перший прийом начертального письма був пов'язаний із зовнішнім виглядом предметів, про які писав автор. Наприклад, якщо потрібно було написати слово “лев”, він малював крихітну фігурку лева; якщо треба було написати дієслово “ходити” — зображав ноги. Але якщо зазначали такі слова, як “великий”, “слава” тощо — доводилось удаватися до ребусу: єгиптянин малював низку предметів, кожний із яких був відомою літерою.

Писали справа наліво і зліва направо, і зверху вниз. Напряч читання вказувало начертання фігур: куди дивиться голова зайця, змії, куди вказує рука, нога — у той бік треба читати. (*Вчитель демонструє взірці.*)

Але з часом, при скоропису, жерці почали використовувати спрощений спосіб начертання, замінивши зображення емблематичними крючками. У VII ст. до н. е. накреслення вже мало характер літер.

Поряд із письмом велике історичне значення мала **художня література**, яка була представлена повістями і казками, гімнами і лірикою — любовною і філософською, епосом і піснею. Та й кожний жанр відрізнявся різноманітністю форм, як, наприклад, казки, серед яких були і чарівні, і побутові, й історичні.

Безліч казкових мотивів і сюжетів, що дійшли до нас від значно пізніших культур, були давно вже відомі Давньому Єгипту. Так, “Казка про корабель, що зазнав корабельної аварії” — предок оповідань про пригоди мандрівника Одиссея і Синдбада-мореплавця. Казки про дива, звершені знаменитими волхвами, що були переказані царю Хеопсу його синами, — предтеча уславленої “Тисячі й однієї ночі”; “Казка про Правду і Кривду” разом із раніше відомими фольклорними мотивами долини Нілу нагадує однойменну українську народну казку. (*Вчитель може прочитати одну із згаданих казок Давнього Єгипту.*)

УРОК 13

Чи потрібен нам Моцарт?

Мета: показати етичну цінність музики Моцарта, її моральний потенціал, спроможність зробити людину кращою, чистішою, духовно її збагатити.

Тип уроку: урок-роздум.

Обладнання: портрет Моцарта; аудіозаписи музики Моцарта: “Маленької нічної серенади”; першої частини Симфонії № 40; хору “Звідки приймний та ніжний той дзвін” з опери “Чарівна флейта”, “Лакримоза”, з “Реквієму”; репродукції картин різних стилів, жанрів і авторів: Ж. Ліюгар “Шоколадниця”, У. Хогарт “Дівчина з криветками”, В. Полєнов “Московський дворик”, М. Ланкре “Танцівниця Камарго”, А. Менцель “Концерт у Сан-Сусі”, М. Ярошенко “Курсистка”, Д. Хайд “Будинок Моцарта” тощо; графічні портрети композиторів художника Костянтина Васильєва; елементи костюмів для інсценізованої частини уроку: перука, плащ, капелюх, маска, свічки, пензлі, папір; словничок “Музичні засоби виразності”; алгоритм розвитку вміння висловлювати особисте ставлення, власні думки.

Завдання уроку. Створити умови для:

- узагальнення накопиченого досвіду спілкування з музикою Моцарта, оцінки її гуманістичної цінності;
- відмови від дуже поширеного в наш час поверхово-споживацького ставлення до музики;
- висловлення та захисту власної позиції, дискутування, публічного виступу;
- розвитку навичок критичного мислення;
- розвитку уміння аналізувати, порівнювати твори різних видів мистецтва;
- розвитку толерантного ставлення до думок інших, обережності в оцінках та висновках;
- підведення підсумків самостійної роботи з додатковою літературою.

Підготовчий етап.

- З учнів класу формуються (за бажанням) групи: експертів, які заздалегідь опрацьовують додаткову літературу з теми уроку; опонентів, які вживаються в роль людей, що за-

Дата .....

Клас .....

Додатковий матеріал .....

до уроку .....

перечують, спростовують думки інших; знавців живопису, з тих, хто мають хист до мистецтва живопису.

- Під час уроку клас організується по типу студії: учні сідають півколом біля експертів; група “шанувальників живопису” розташовується у “Куточку шанувальників живопису”.

Очікувані результати:

- учні зможуть визначати, формулювати та висловлювати власне ставлення до музики Моцарта;
- має з'явитися мотивація слухати музику Моцарта і класичну музику взагалі;
- учні мають змогу застосовувати одержану інформацію у власному житті;
- переконувати в розмовах своїх опонентів;
- учні зможуть пояснювати роль творця (композитора) в історичному процесі розвитку музики.

Епіграф уроку: “Я не знаю, чи існує хоча б один великий музикант, про кого можна би було сказати, що він застарілий” (А. Луначарський).

Структура уроку, основний зміст і методи роботи

(Учні під музику першої частини “Маленької нічної серенади” Вольфганга Амадея Моцарта в піднесеному настрої заходять до класу, сідають на місця.)

Учитель. Доброго дня, шановні друзі! Вітаю вас на нашому уроці, присвяченому музичному мистецтву. З музикою цього композитора ви зростали і фізично, і духовно, адже вона супроводжувала вас від першого класу.

Питання. Чи впізнали ви твір, що зустрів вас у класі, хто його автор?

I. Актуалізація знань.

Учитель. Музична вікторина допоможе вам визначити ім'я композитора, якому присвячений урок. *(Уривки з творів, які звучать, визначаються учнями і супроводжуються коментарями вчителя.)*

1. Менует Соль-мажор, цей твір ми слухали у першому класі.

2. Третя частина Сонати Ля-мажор, цей твір нам знайомий із третього класу.

3. Хор “Звідки приємний та ніжний той дзвін” із опери “Чарівна флейта”, а з цим твором ми познайомилися у п'ятому класі.

4. Уривок із Фантазії Ре-мінор, пам'ятаєте, як цей твір уразив помираючого кухаря з оповідання Костянтина Паустовського “Старий кухар”?

5. Уривок із Симфонії №40, ця музика вам дуже сподобалася у сьомому класі.

Так, це — твори геніального Моцарта. А темою сьогоднішнього нашого спілкування стане проблемне питання “А чи потрібен нам Моцарт?” Це буде не просто урок, а урок-роздум. Я пропоную відверто висловлювати свої думки, якщо потрібно, дискутувати, доводити свої судження, міркування, використовуючи наш алгоритм “Розвиток уміння висловлювати особисті думки, власне ставлення”. Знавці живопису, спираючись на промови своїх товаришів, музику, яка пролунає у класі, створять зоровий ряд із запропонованих картин, вибираючи ті з них, які відповідають стилю, духу епохи, в яку жив композитор. Але, безумовно, центром нашого спілкування буде музика!

(Звучить уривок із першої частини Симфонії №25 В. А. Моцарта.)

Учитель. Отже, чи потрібен нам Моцарт?

Деякі з вас однозначно скажуть “ні”, інші — поведуть плечима, мовляв “а мені що до того?”, у ще інших з'явиться в очах вогник зацікавленості. Я дуже вас прошу не робити висновків на початку нашого спілкування, зробіть їх наприкінці.

Галина Уланова (1910–1998 рр.),
радянська і російська балерина

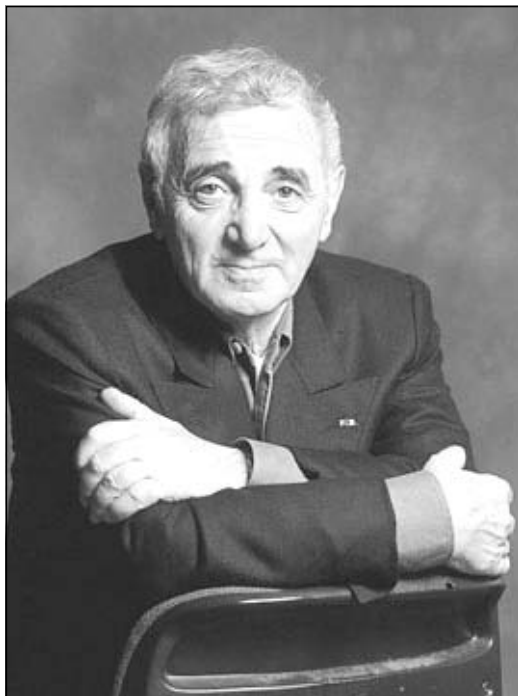
Майя Плесецька (нар. 1925 р.),
радянська і російська балерина

Айшварія Рай (нар. 1973 р.), індійська актриса і танцівниця.
Кадр із фільму “Навіки твоя”

Даліда (1933–1987 рр.), французька
співачка і актриса

Шарль Азнавур (нар. 1924 р.),
французький шансон'є й актор

Луї Армстронг (1901–1971 рр.),
американський джазовий музикант,
співак, сурмач

“Бітлз” (The Beatles),
британський біт-рок-гурт,
створений 1960 р.

Навчальне видання

МИРОПОЛЬСЬКА Наталя Євгенівна

БЄЛКІНА Елла Вікторівна

МІНАСЯН Наталія Григорівна

Художня культура

РОЗРОБКИ УРОКІВ

11 клас

Головний редактор *Богдан Будний*
Редактор *Тетяна Риженко*
Обкладинка *Володимира Басалиги*
Комп'ютерна верстка *Галини Телев'як*

Підписано до друку 01.08.2011. Формат 70x100/16.
Папір офсетний. Гарнітура Таймс.
Умовн. друк. арк. 15,28+(0,65 вкл.). Умовн. фарбо-відб. 15,28+(2,6 вкл.).

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
ДК №370 від 21.03.2001 р.

Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м.Тернопіль, 46008
тел./факс (0352) 52-06-07; 52-05-48; 52-19-66
publishing@budny.te.ua
www.bohdan-books.com

ISBN 978-966-10-2252-1

9 789661 022521